

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-20>

УДК 332.15

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ РОЛІ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

MODERN APPROACHES TO UNDERSTANDING THE ROLE OF URBAN AGGLOMERATIONS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Шлапак Алла Василівна

доктор економічних наук, доцент,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8697-7039>

Іващенко Оксана Андріївна

кандидат економічних наук, доцент,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8490-778X>

Юрченко Олександр Анатолійович

кандидат економічних наук, доцент,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8447-6510>

Shlapak Alla, Ivashchenko Oksana, Yurchenko Oleksandr
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

У статті узагальнено основні точки зору зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо розуміння ролі міських агломерацій у сталому розвитку національної економіки. Уточнено сутність міської агломерації. Проаналізовано переваги та позитивні ефекти міських агломерацій, наведені у наукових публікаціях. На основі аналізу наявних наукових підходів автором встановлено, що одним із основних чинників позитивного впливу міських агломерацій на економічне зростання, продуктивність праці, якість життя населення є виникнення агломераційного ефекту. Уточнено сутність агломераційного ефекту. Здійснено систематизацію складових агломераційного ефекту та окреслено їх вплив на сталий розвиток економіки. Отримані результати будуть корисними для використання при розробленні напрямів удосконалення організаційно-економічних аспектів функціонування міських агломерацій в Україні.

Ключові слова: міські агломерації, сталий розвиток, економічне зростання, агломераційний ефект.

The article examines the importance of urban agglomerations as key factors contributing to the sustainable development of the national economy. The article is based on modern research by both Ukrainian and foreign scholars who study the mechanisms of the agglomeration effect on economic growth, labor productivity, innovative development and social well-being of the population. Urban agglomerations create preconditions for more efficient use of resources and improve the investment climate. By concentrating human capital, scientific institutions, technology companies, and infrastructure facilities within large urban centers, agglomerations help to intensify innovation and increase the overall level of economic efficiency. One of the key aspects of the article is the analysis of the positive effects of agglomeration. These include: concentration of productive forces, which allows for greater efficiency in production and services; a specialized labor market where employees and employers have a wider choice and can better meet each other's needs; efficient use of natural resources and sharing of infrastructure, which reduces costs and promotes sustainable development. The article also notes the importance of agglomerations for the development of human capital, as a high concentration of people facilitates the exchange of knowledge and experience, which is the basis for innovation and productivity. Agglomeration processes are also viewed through the prism of environmental sustainability, which is an important element of sustainable development. High population density allows for optimized use of land and energy resources, creating favorable conditions for the transition to greener ways of doing business and managing cities. In this context, the article emphasizes the role of urban

agglomerations in achieving the UN Sustainable Development Goals, in particular in ensuring sustainable urban development, promoting innovation and improving the quality of life. The challenges facing urban agglomerations are also highlighted. Excessive population concentration can lead to negative consequences, such as environmental pollution, rising costs of living, and increased social inequality. However, the authors of the article emphasize that with proper management, these risks can be minimized, and the benefits of agglomeration processes will far outweigh the possible disadvantages.

Keywords: urban agglomerations, sustainable development, economic growth, agglomeration effect.

Постановка проблеми. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Цілі сталого розвитку охоплюють різні сфери людського життя, вони включають, серед інших пріоритетів, такі напрями, як сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню.

Серед чинників забезпечення досягнення країною Глобальних цілей називають і міські агломерації, сталий розвиток яких напряду впливає на стійкість країни в цілому. У зв'язку з цим набуває важливості розуміння ролі міських агломерацій у цьому процесі, механізмів впливу їх розвитку на сталий розвиток національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні статті досліджувались публікації українських та зарубіжних дослідників, присвячені окремим аспектам зазначеної проблематики. Сутність поняття «міська агломерація» розглядають у своїх публікаціях З. О. Сірик та В. Л. Засадній [1], а також О. Л. Дронова та Я. С. Лис [2]. Зміст позитивного агломераційного ефекту досліджують С. І. Іщук та О. В. Гладкий [3], І. О. Ліщинський [4], А. О. Пелехатий та Х. О. Патицька [5]. Переваги та позитивні ефекти міських агломерацій характеризують Т. С. Яровенко, О. Д. Дон, Г. А. Федоров [6], В. О. Шевчук [7] та Р. Кізіма [8]. У публікаціях зарубіжних науковців [11-16] досліджуються різні аспекти результативності міських агломерацій.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є огляд наукових підходів до розуміння ролі міських агломерацій у забезпеченні сталого розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міська агломерація – це просторове угруповання населених пунктів, які об'єднані між собою трудовими, виробничими та культурно-побутовими зв'язками [1]; взаємовигідна форма співробітництва великого центру, ядра агломерації з малими та середніми агломерованими поселеннями – містами-супутниками [2].

Визначенню ролі міських агломерацій у сталому розвитку регіонів та національної економіки присвячено значну кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Як українські, так і зарубіжні дослідники, основним чинником позитивного впливу міських агломерацій на економічне зростання, продуктивність праці, якість життя населення називають виникнення агломераційного ефекту, виокремлюючи при цьому різні його складові.

Суть агломераційного ефекту С. І. Іщук та О. В. Гладкий трактують як «певну просторову синергію, що сформувалась у межах великого міста і його приміської зони на основі використання специфічного потенціалу земельних та інших природних ресурсів території, урбанізованої концентрованої системи розселення та щільної мережі комунікацій» [3]. Вчені пояснюють, що агломераційний ефект виникає в результаті здешевлення земельних і трудових ресурсів із віддаленням їх від центрального ядра та підтримується у приміській зоні шляхом наближення виробництв до швидких і надійних комунікацій та якісних систем зв'язку [3].

І. О. Ліщинський, досліджуючи промислову агломерацію, зазначає, що ефект агломерації полягає у перевагах від локалізації (розташування поруч з іншими виробниками однорідних товарів і послуг) та урбанізації (розташування поруч з іншими виробниками широко диверсифікованих товарів і послуг) [4, с. 244]. Позитивний агломераційний ефект, на думку науковця, проявляється у таких аспектах: тяжіння покупців до місць із більшою кількістю продавців (ефект «шопінгу»); тяжіння робітників певних спеціальностей до місць концентрації відповідного виробництва; розподіл фіксованих витрат на інфраструктуру

на більшу кількість платників податків; значні можливості для адаптації інноваційних ідей різних фірм внаслідок диверсифікованої діяльності у регіоні [4, с. 245].

А. О. Пелехатий та Х. О. Патицька, вивчаючи вплив міських агломерацій на економічний розвиток територій, зазначають, що він обумовлений різними факторами, зокрема: концентрацією в агломерації господарського, фінансового, наукового та управлінського потенціалів, а також потенціалу медіа та культурних установ; інноваційністю та високим рівнем надання послуг; зосередженістю управлінських функцій в масштабі території агломерації [5, с. 118].

Агломераційний ефект зазначені автори відображають за допомогою схеми, відображеної на рис. 1.

Суть агломераційного ефекту полягає у створенні додаткових конкурентних переваг внаслідок переплетіння та поєднання можливостей центру та периферії міської агломерації.

Т. С. Яровенко, О. Д. Дон та Г. А. Федоров роль міських агломерацій вбачають у тому, що вони підвищують якість життя населення

територій їх поширення; створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу, підвищуючи інвестиційну привабливість, продуктивність праці та конкурентоспроможність території; забезпечують географічний поділ праці, внутрішньогалузеву спеціалізацію, економію за рахунок ефекту масштабу та економію логістичних витрат, сприяють підвищенню адаптації населення до економічних і соціальних змін [6, с. 39].

В. О. Шевчук, аналізуючи переваги агломерації, робить висновок, що вони полягають у наступному:

- у так званих зовнішніх ефектах А. Маршалла: в обміні технологіями, виробничій спеціалізації, ефективнішому використанні робочої сили;
- у можливості збільшення експорту;
- у можливостях для отримання нових знань внаслідок кооперації в наукових дослідженнях, взаємній синергії між приватним і державним секторами, дифузії технологій, руху працюючих [7].

Р. Кізіма відзначає такі позитивні ефекти від формування міської агломерації:

Рис. 1. Агломераційний ефект взаємодії центру та периферії міської агломерації

Джерело: [5, с. 118]

– ефект формування більш чисельного ринку праці, що зменшує витрати інвесторів на пошук необхідного персоналу, а, отже, підвищує інвестиційну привабливість території;

– ефект підвищення привабливості території, як ринку збуту товарів і послуг;

– інфраструктурний ефект – можливість реалізації більш крупних проектів у сфері будівництва;

– ефект сусідства з великим центром – надання жителям всієї агломерації доступу до трудових, освітніх, торгових, культурних та інших можливостей різних зон агломерації в повному обсязі [8].

А. В. Степаненко та А. А. Омельченко стверджують, що формування та функціонування агломерацій стає ключовим аргументом розвитку країни та її територій, забезпечує високу якість життя населення, створює комфортне середовище для розвитку бізнесу, підвищує конкурентоспроможність країни як єдиного цілого, забезпечує досить високий рівень розвитку продуктивних сил і сприяє більш високим темпам накопичення всіх видів капіталу [9, с. 185].

На соціальний аспект функціонування міської агломерації звертає увагу І. М. Прибиткова. Дослідниця зазначає, що «у межах агломерації формується високоурбанізоване середовище, в рамках якого здійснюється тижневий життєвий цикл людей, які тут живуть і працюють. Високоурбанізоване середовище агломерації не тільки наділяє її суто економічними перевагами, але й робить соціально

привабливою: забезпечує широкі можливості вибору роботи, навчання, самоосвіти, способів і форм організації дозвілля» [10, с. 101].

Огляд інтернет-ресурсів показав, що над питаннями визначення ролі міських агломерацій працюють дослідники різних країн. Британські науковці (P. Swinney & O. Vera) результативність міських агломерацій вбачають у трьох аспектах (рис. 2).

Отже, ці вчені виділяють три основні переваги агломерації:

– відповідність – цей аспект стосується відповідності компетентності працівників та потреб у персоналі роботодавців. Цього можна досягти на великих за обсягом ринках;

– обмін або спільне використання – на великих ринках постійні витрати фірм зменшуються через спільне використання ресурсів, інфраструктури, проміжних постачальників. Спільне використання також сприяє спеціалізації та дозволяє компаніям об'єднувати ризики;

– навчання («перетікання знань») – більш щільне середовище сприяє передачі інформації, знань і навичок і створенню нестандартних ідей. Тісні зв'язки між великими групами людей і фірмами надають більше можливостей для навчання та обміну знаннями.

Науковці Люксембургського університету (Bertinelli L. & Black D.), стверджуючи, що сутністю міської агломерації є концентрація виробництва, споживання та торгівлі між різними містами, роль агломерації визначають тим, що така концентрація не тільки

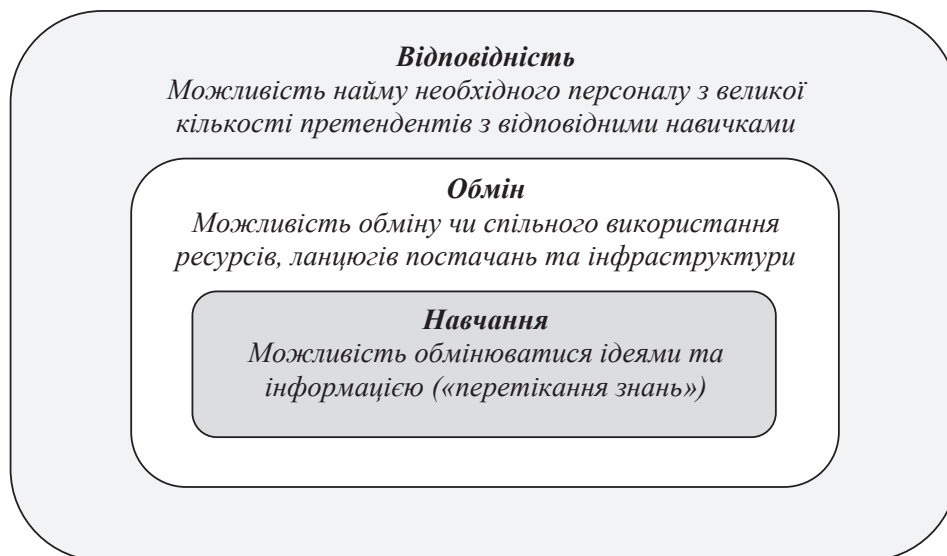

Рис. 2. Переваги агломерації

Джерело: [11]

забезпечує ринки для різних виробників і сприяє економічній спеціалізації та виробництву спеціалізованих виробників, але також забезпечує зручність для споживачів і торгівлю між різними виробниками. Концентрація виробництва також сприяє спільному використанню, передачі та обміну знаннями та інформацією [12].

Співробітники Лондонської школи економіки (R. Ahrend, A. Lembscke, A. Schumann) досліджували роль міських агломерацій у зростанні продуктивності праці в економічно розвинених країнах, що входять до складу ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку). Результати дослідження показали, що продуктивність праці зростає із збільшенням розміру агломерації. Серед агломерацій з населенням більше 500 тис. населення при зростанні населення на 1% середня продуктивність праці підвищується на 0,12%. Автори в якості прикладу наводять такі дані: працівник у Мадриді (6 млн. населення) в середньому майже на 15% продуктивніший, ніж аналогічний працівник у Толедо (120 тис. населення) [13]. Науковці також зробили висновок про вплив великих міських агломерацій на економічні показники територій, розташованих поза їх межами. Дослідження, проведені ними, показали, що, починаючи з 1995 року, зростання ВВП на душу населення в регіонах, розташованих у радіусі 90 хвилин їзди від великої міської агломерації, було приблизно на 0,4 відсоткових пункти вищим, ніж у регіонах, розташованих в межах 300 хвилин їзди до агломерації [13].

Вивченню ролі міських агломерацій у забезпеченні сталого розвитку економіки присвячено значну кількість публікацій китайських дослідників. Це обумовлено тим, що на сьогодні міська агломерація розглядається в Китаї як переважна модель регіонального розвитку. Характерною особливістю досліджень китайських науковців є використання первинних джерел інформації та сучасних математичних методів, що робить їх висновки доказовими, емпірично підтвердженими.

Зокрема, S. Wang та співавтори з використанням просторової економетричної моделі Дурбіна на основі панельних даних 285 міст Китаю за період 2003-2020 рр. зробили висновок, що міські агломерації сприяють економічному зростанню через розвиток зеленої економіки, індустрію медичних послуг та логістику [14].

Вчені політехнічного університету Гонконгу, досліджуючи вплив розширення промислових земель на економічне зростання у 216 регіонах за період 2000-2019 рр., прийшли до висновку, що у регіонах, які розвиваються, агломерації є провідним фактором економічного зростання (+ 31%), а для розвинених регіонів вплив розширення земель на економічне зростання є значно меншим (+ 8%) [15].

У дослідженні С. Fang стверджується, що міська агломерація забезпечує інтеграцію промислового розподілу, будівництва інфраструктури, створення регіонального ринку, міського та сільського планування забудови, захисту навколишнього середовища та екологічного будівництва, а також соціального розвитку та систем соціального забезпечення. Автор зазначає, що в межах міської агломерації також синхронізуються генеральне планування, транспортні мережі, обмін інформацією, науковий і технологічний розвиток, охорона навколишнього середовища [16].

Таким чином, вчені та аналітики фактором позитивного впливу міських агломерацій на сталий розвиток економіки вважають агломераційний ефект. Узагальнивши погляди дослідників на роль міських агломерацій, систематизуємо складові агломераційного ефекту та їх вплив на сталий розвиток національної економіки з виділенням Глобальних цілей, на які впливає та чи інша складова (табл. 1).

Результати проведеної систематизації показують, що виділені нами складові агломераційного ефекту реально здатні вплинути на забезпечення дотримання низки Цілей сталого розвитку.

Висновки. Таким чином, міські агломерації відіграють значну роль у досягненні сталого розвитку національної економіки, сприяючи поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці, раціональному використанню природних ресурсів, впровадженню інновацій. Агломераційний ефект, який виникає на їх території, забезпечує перехід до раціональних моделей споживання і виробництва та стимулювання інвестицій в людський капітал.

У подальших наукових дослідженнях варто розглянути питання теоретичних засад стратегічного планування у міських агломераціях. Висновки майбутніх досліджень можуть знайти використання при удосконаленні організаційно-економічного забезпечення функціонування міських агломерацій в Україні.

Таблиця 1

**Складові агломераційного ефекту та їх вплив
на сталий розвиток національної економіки**

	Прояв складових агломераційного ефекту	Результат впливу на сталий розвиток національної економіки
Агломераційний ефект	Висока концентрація продуктивних сил (виробничих та наукових підприємств, робочої сили)	Створення вагомого економічного, наукового та інтелектуального потенціалу (ціль 8 – сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню)
	Ширші можливості залучення та оптимального використання природних ресурсів	Вирішення проблеми накопичення промислових та побутових відходів (ціль 15 – сприяння раціональному використанню екосистем суші)
	Ефективний розподіл інфраструктури, можливість її спільного використання	Зниження витрат на транспортування; можливість розміщення виробників ближче до споживачів (ціль 12 – забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва)
	Наявність значного спеціалізованого резерву робочої сили	Можливість найму необхідного персоналу з великої кількості претендентів з відповідними навичками (ціль 8 – сприяння повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх)
	Широка можливість обміну інноваційними ідеями та інфор-мацією («перетікання знань»)	Стимулювання інвестицій в людський капітал (ціль 4 – заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; ціль 9 – сприяння інноваціям)

Джерело: розробка авторів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- Сірик З. О., Засадний В. Л. Теоретичні засади дослідження агломераційних чинників інвестиційної привабливості громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 302–309.
- Дронова О. Л., Лис Я. С. Управління міськими агломераціями: європейський досвід для реформ в Україні. *Український географічний журнал*. 2016. № 1. С. 47–52.
- Іщук С. І., Гладкий О. В. Географія промислових комплексів. Підручник. Київ : Знання, 2011. 375 с.
- Ліщинський І. Нова економічна географія та альтернативні концепції агломерації виробництва. *Журнал європейської економіки*. 2009. Том 8 (№ 3). С. 241–264.
- Пелехатий А. О., Патицька Х. О. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30(69). № 3. С. 116–123.
- Яровенко Т. С., Дон О. Д., Федоров Г. А. Урбанізація та агломерація як сучасні світові процеси економічного розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1(24). С. 38–45.
- Шевчук В. О. Агломераційні ефекти в сучасних економіках. URL: http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/shevch/Shevchuk-08-Zagglomeration_20.pdf
- Кізима Р. Про Львівську агломерацію як «вищу лігу» місцевого самоврядування. 2023. URL: https://zaxid.net/pro_lvivsku_aglomeratsiyu_yak_vishhu_ligu_mistseвого_samovryaduvannya_n1558625
- Степаненко А. В., Омельченко А. А. Міські агломерації як форма сучасного світового процесу урбанізації. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3(108). С. 184–192.
- Прибиткова І. М. Еволюція міської цивілізації і післяміські форми розселення в Україні. *Український соціум*. 2015. № 1(52). С. 92–104.
- Swinney P., Vera O. Office politics: London and the rise of home working. 2023. URL: <https://www.centreforcities.org/reader/office-politics/foreword/>
- Bertinelli L., Black D. Urbanization and growth. *Journal of Urban Economics*. 2004. Vol. 56(1). P. 80–96.
- Ahrend R., Lembcke A., Schumann A. The Role of Urban Agglomerations for Economic and Productivity Growth. *International Productivity Monitor*. 2017. Vol. 32. URL: https://www.csls.ca/ipm/32/Ahrend_Lembcke_Shumann.pdf
- Wang S., Yang C., Hou D., Dai L. How do urban agglomerations drive economic development? A policy implementation and spatial effects perspective. *Economic Analysis and Policy*. 2023. Vol. 80(1). URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/ecanpo/v80y2023icp1224-1238.html>

15. Yoo C., Xiao H., Zhong O., Weng O. Unequal impacts of urban industrial land expansion on economic growth and carbon dioxide emissions. 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379835601>
16. Fang C. Scientifically selecting and hierarchically nurturing China's urban agglomerations for the new normal. *Bulletin of the Chinese Academy of Sciences*. 2015. Vol. 30(2). P. 127–136.

REFERENCES:

1. Siryk Z. O., Zasadni V. L. (2024) Teoretychni zasady doslidzhennia ahlomeratsiinykh chynnykiv investytsiinoi pryvablyvosti hromad [Theoretical foundations of the study of agglomeration factors of the investment attractiveness of communities]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, no 9(1), pp. 302–309. (in Ukrainian)
2. Dronova O. L., Lys Ya. S. (2016) Upravlinnia miskymy ahlomeratsiiami: yevropeyskyi dosvid dlia reform v Ukraini [Management of urban agglomerations: European experience for reforms in Ukraine]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no 1, pp. 47–52. (in Ukrainian)
3. Ishchuk S. I., Hladkyi O. V. (2011) Heohrafiia promyslovykh kompleksiv [Geography of industrial complexes]. Kyiv : Znannia. 375 p. (in Ukrainian)
4. Lishchynskyi I. (2009) Nova ekonomichna heohrafiia ta alternatyvni kontseptsii ahlomeratsii vyrobnytstva [New economic geography and alternative concepts of production agglomeration]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, no 8(3), pp. 241–264. (in Ukrainian)
5. Pelehatyi A. O., Patytska Kh. O. (2019) Miska ahlomeratsiia yak mekhanizm vzaiemodii terytorialnykh hromad v umovakh administratyvno-finansovoi detsentralizatsii v Ukraini [Urban agglomeration as a mechanism of interaction of territorial communities in the conditions of administrative and financial decentralization in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*, no 30(69), pp. 116–123. (in Ukrainian)
6. Yarovenko T. S., Don O. D., Fedorov H. A. (2020) Urbanizatsiia ta ahlomeratsiia yak suchasni svitovi protsesy ekonomichnoho rozvytku [Urbanization and agglomeration as modern world processes of economic development]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, no 1(24), pp. 38–45. (in Ukrainian)
7. Shevchuk V. O. Ahlomeratsiini efekty v suchasnykh ekonomikakh [Agglomeration effects in modern economies]. Available at: http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/shevch/Shevchuk-08-3agglomeration_20.pdf
8. Kizyma R. (2023) Pro Lvivsku ahlomeratsiiu yak «vyshchu lihu» mistsevoho samovriaduvannia [About the Lviv agglomeration as the "higher league" of local self-government]. Available at: https://zaxid.net/pro_lvivsku_aglomeratsiyu_yak_vishhu_ligu_mistsevogo_samovryaduvannya_n1558625
9. Stepanenko A. V., Omelchenko A. A. (2019) Miski ahlomeratsii yak forma suchasnoho svitovoho protsesu urbanizatsii [Urban agglomerations as a form of the modern world process of urbanization]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no 3(108), pp. 184–192. (in Ukrainian)
10. Prybytkova I. M. (2015) Evoliutsiia miskoi tsyvilizatsii i pisliamiski formy rozselennia v Ukraini [Evolution of urban civilization and post-urban forms of settlement in Ukraine]. *Ukrainskyi sotsium*, no 1(52), pp. 92–104. (in Ukrainian)
11. Swinney P., Vera O. (2023) Office politics: London and the rise of home working. Available at: <https://www.centreforcities.org/reader/office-politics/foreword/>
12. Bertinelli L., Black D. (2004) Urbanization and growth. *Journal of Urban Economics*, no 56(1), pp. 80–96.
13. Ahrend R., Lembcke A., Schumann A. (2017) The Role of Urban Agglomerations for Economic and Productivity Growth. *International Productivity Monitor*, no 32. Available at: https://www.csls.ca/ipm/32/Ahrend_Lembcke_Schumann.pdf
14. Wang S., Yang C., Hou D., Dai L. (2023) How do urban agglomerations drive economic development? A policy implementation and spatial effects perspective. *Economic Analysis and Policy*, no 80(1). Available at: <https://ideas.repec.org/a/eee/ecanpo/v80y2023icp1224-1238.html>
15. Yoo C., Xiao H., Zhong O., Weng O. (2024) Unequal impacts of urban industrial land expansion on economic growth and carbon dioxide emissions. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/379835601>
16. Fang C. (2015) Scientifically selecting and hierarchically nurturing China's urban agglomerations for the new normal. *Bulletin of the Chinese Academy of Sciences*, no 30(2), pp. 127–136.